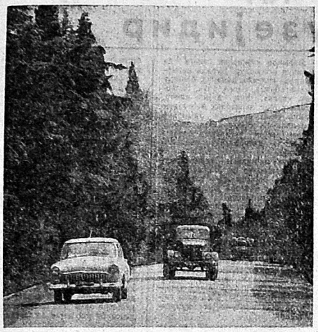

Астара јоллары.

МҮЗАКИРӘ ЕДИРИК

„ӘДӘБИЈЈАТ вә инчәсәнәт" гәзети сәһифәләриндә һекајә һаггында сөһбәт вахтында башланмыш вә әдәби инкишафын зәрури тәләбләриндән доғмушдур. Доғрудур, ше'рә нисбәтән һекајә аз јазылыр. Анчаг Азәрнәшр һәр ил бир нечә һекајә китабы бурахыр, журнал вә гәзет сәһифәләриндә она даһа тез-тез раст кәлирик, телевизијанын арабир кечирдији һекајә кечәләринә мараг бөјүкдүр. Бу мүзакирәнин өзү дә јохлугдан дејил, варлыгдан, һекајә јазмаға мејлин артмасындан доғмушдур. Бу саһәдә гәләм ишләдән исте'дадлы насирләрин сајы артыр. Академик М. Арифин «Һекајәнин имканы» мәгаләси дә диггәти бу оператив, охунаглы жанрын истифадә едилмәмиш түкәнмәз имканларына чәлб едиб, јазычылары һекајәнин идеја-сәнәткарлыг сәвијјәсини јүксәлтмәк уғрунда мүбаризәјә чағырыр.

Мүзакирәнин мәгсәди танынмыш насирләрә, һәтта кәнчләрә дә һекајә јазмағын гајдаларыны өјрәтмәк дејилдир. Поетиканын әһәмијјәтини әсла азалтмадан, демәк лазымдыр ки, бәдии әдәбијјатын көзәл нүмунәләринә исндән мүәјјәнләшдирилмиш бу ганунлар әсасында нә исә бир шеј гурашдырмаг мүмкүн олса да, анчаг бунларын васитәси илә гәлбләрә јол тапачаг бәдии әсәр јазмаг олмаз. Мүзакирәнин дә үмдә вәзифәләриндән бири диггәти Азәрбајчан һекајәсинин көзәл нүмунәләринә чәлб етмәклә, онлара јени көзлә бахмаг вә охумаг арзусуну гүввәтләндирмәкдән ибарәтдир.

Бир һалда ки, мүзакирәдән мәгсәд Азәрбајчан һекајәсинин идеја-сәнәткарлыг кејфијјәтини күнүн тәләби сәвијјәсинә галдырмагдыр, онда нәјә наил олдуғумузу, нәјә чәһд етдијимизи дә ајдын мүәјјәнләшдирмәлијик. Сон илләрдә исә һекајәнин мүвәффәгијјәти һәгигәтән көз габағындадыр.

М. Ариф өз чыхышында, һаглы олараг, Азәрбајчан совет һекајәсинин јаранмасында мүһүм рол ојнамыш насирләрин фәалијјәтинә јүксәк гијмәт вермишдир. Һазырда бу саһәдә мүвәффәгијјәтлә ишләјән әдәби кәнчлијин онларын јарадычылығындан чох шеј өјрәндији шүбһәсиздир. Бу мәгаләдә диггәти, әсасән, бир һекајәчи кими сон он илдә формалашмыш мүәллифләрә чәлб етмәкдән мәгсәд, белә исте'дадлы нүмајәндәләри олан Азәрбајчан һекајәсинин парлаг кәләчәјинә үмид үчүн бүтүн әсасларын варлығыны көстәрмәк арзусудур. Буна көрә дә мүасир һекајәчиләримизә јүксәк тәләбләрлә јанашмаг олар вә зәруридир. Нечә дејәрләр, умач јердән күсәрләр.

М. Ариф мәгаләсиндә јазыр: «Мәнчә һекајәнин бәдии камиллијинә ағыр зәрбә вуран јалныз тәфәррүат вә узунчулуг дејилдир. Бә'зән гәнаәтлә јазылан һекајәнин өзүндә дә камиллик олмур». Јығчамлыг, аз сөзлә мүһүм фикирләр ифадә етмәк арзусу, сөз сәнәтинә верилән үмдә тәләбләрдән бири олмуш, мүасир дөврдә исә хүсуси зәрурәт кәсб етмишдир. Доғрудур, сәһифәләрин азлығы вә ја чохлуғу һәр һансы әсәрин мәзијјәт вә нөгсаныны мүәјјәнләшдирән амил ола билмәз. Чох галын бир романы јығчам әсәр адландырмаг мүмкүн олдуғу кими, чәми бир нечә сәһифәдән ибарәт һекајә дә јоручу ола биләр вә бу гијмәтдә парадокс јохдур. Мәсәлә, һәчмчә бөјүк ја кичик әсәрин охучуја нә вериб, вермәмәсиндә, онун артан тәләбини өдәјиб-өдәмәмәсиндәдир.

Һәјатла әлагә вә СҮЖЕТ

Јәһја СЕЈИДОВ.

Зәманәмиздә вахтын чатышмадығындан едилән шикајәтләр әсассыз дејилдир. Габагчыл совет адамы өз ишинин биличиси, мүтәхәссиси олмаг, өһдәсинә дүшән ичтимаи вәзифәни лајигинчә јеринә јетирмәк истәјир. О, өлкәмиздә вә дүнјанын һәр һансы бир јериндә баш верән һадисәләри диггәтлә изләјир, бәдии әдәбијјат, кино, театр, мусиги артыг онун мәишәтинә дахил олмушдур. Бөјүмәкдә олан ушагларын тәрбијәси вахт вә диггәт тәләб едир... Буна көрә дә һазырда истираһәт етмәк, әјләнмәк үчүн китаба мүрачиәт едәнләрин сајы чох аздыр. Бәдии әсәр охучуја һәјат һаггында јени мә'лумат вермәли, онун билијини вә мә'нәви аләмини зәнкинләшдирмәлидир. 30-чу илләрин әввәлиндә Меһди Һүсејн мәгаләләринин бириндә јазырды: «...Әски заманларда фәнни биликләр ән чох мүнәггидләрдән тәләб олунурдуса, инди артыг бир исрарла јазычы вә сәнәткарлардан истәнилир».

Бу, мүасир охучунун, али вә орта тәһсилли шәхсләрин бәдии әдәбијјата вердикләри мүһүм тәләбләрдән бири олмушдур. Әдәби мүзакирәдә чыхыш едән бир физик наразылығыны бунунла әсасландырмышдыр ки, китабы охумаг үчүн сәрф етдији максимум вахтда минимум мә'лумат алмышдыр. Сәтһилик мүасир һекајәнин гәнимидир. Беләликлә, бир сыра сәбәбләрдән долајы, јахшы һекајәнин охучусу артмышдыр. Чүнки сәнәткар һекајәчи конкре-бир һадисәни алараг, кениш үмумиләшдирмәләр чыхармаға, охучуну дүшүндүрмәјә мүвәффәг олур. Јығчамлыг, сөзүн сиғләтини артырмаг, «сөз әзабына» дөзмәк бу күн дә сәнәткара верилән чидди тәләбләрдәндир.

Мүасир Азәрбајчан һекајәси форма е'тибарилә зәнкин вә рәнкарәнкдир. Лакин һеч бир форманы, бәдии тәсвир васитәсини мүтләгләшдирмәк олмаз. Форма мәзмундан доғмалы, онун габарыг, емосионал ифадәсинә хидмәт етмәлидир. Мәсәлә, гырыг чүмләләрлә јазмагдан, тәфәррүатлардан вә тәбиәт тәсвирләриндән гачыб-гачмамагда дејилдир. Мәсәлә, мүәллифин сечдији форманын, ишләтдији тәсвир васитәләринин характерин ачылмасына, сәнәткарын гајәсинин охучуја чатдырылмасына нечә хидмәт етмәсиндәдир. Гылман Мусајев «Күләкгыран» һекајәсиндә синтаксисин мә'лум ганунларыны көзләмәдән, амма дәрһал охучунун һиссләринә һаким кәсилән емосионал бир дилдә хәзринин дәһшәтләрини, бундан тәнкә кәлмиш ушағын «күләкгыран бир һеркулес һәсрәтини» чанландырмышдыр. Һекајәдә хејли јер тутан бу тәсвир артыгдырмы? Јох. Әввәлән, она көрә ки, биз һамымыз хәзринин нә олдуғуну јахшы билсәк дә, бу сәһифәләри марагла охујуруг. Санки ким исә көһнә достумузун, јахындан танıдығымыз адамын һаггында јени, бу мүддәтдә көрмәдијимиз шејләр дејир. Иккинчиси, она көрә ки, бу тәсвирләр јетмиш јашлы пенсијачынын характеринин ачылмасында әсас васитәјә чеврилмишдир. Мүәллиф охучуну да өз фикринә шәрик етдији бир анда, мә'лум олур ки, хәзрини севәнләр дә вармыш. Бу гоча дәнизчинин шәхсијјәтинә марагы артырыр. Гәһрәманын узун өмрүнүн бир нечә күнүнү әһатә едән һадисә, онун бүтүн һәјатыны ишыгландырыр, ајры-ајры тәфәррүат бирләшиб там бир сурәт јарадыр. Инанырсан ки, бу гоча һәмишә намусла јашамыш, маниәләри мәрдликлә гырараг ирәлиләмиш, инсанлара фајдалы олмушдур.

Салам Гәдирзадәнин «Хәзан јарпаглары» адлы һекајәсини, онун дуја-дуја чәкдији тәбиәт мәнзәрәләриндән азад етсәјдик, о, индики тә'сир күчүнү сахлаја биләрдими? Јох!

Һәр һансы бәдии әсәр кими, һекајәнин дә мәркәзиндә чанлы инсан, онун талеји гојулмалыдыр. Гәһрәманын дәф етмәјә чалышдығы конфликт чидди ичтимаи әһәмијјәтә малик, дөвр үчүн характер вә актуал олмалыдыр. Анчаг демәк лазымдыр ки, мәтләбин кичиклији, ади мәишәт һадисәләринин бәдии үмумиләшдирмә сәвијјәсинә галдырылмадан гәләмә алынмасы һаллары һәлә дә давам едир. Һәм дә белә әсәрләрин мүәллифләри тәкчә кәнчләр дејилдир.

Иса Һүсејнов, Сабир Әһмәдов, Салам Гәдирзадә, Алтај Мәммәдов, Чингиз Һүсејнов, Халидә Һасилова, Кулһүсејн Һүсејноғлу, Шамил Фәрзәлијев кими насирләрин мүвәффәгијјәтини, һәр шејдән әввәл, инсана, онун дахили аләминә лазыми диггәт вермәләриндә көрмәк лазымдыр. Инсан шәхсијјәтинә һөрмәт, онун сәадәти уғрунда мүбаризә арзусу, мәрд вә фәдакар адамларын алгышланмасы, тәмиз һиссләрин, намуслу әмәјин тәрәннүмү охучунун арзулары илә сәсләшдијиндән, һәмин әсәрләрә марагы артырыр. Бу насирләрин әксәријјәти гәһрәманын шәхси вә ичтимаи һәјатыны сүн'и сурәтдә тәчрид етмәјәрәк, шәхсијјәтин формалашмасы просесини, онун һәјата мүнасибәтинин дәриндән, сосиоложи вә психоложи сәбәбләрини ачмагла инандырычы әсасландырыр. Һәсән Сејидбәјли «Тәкәрли евдә» ики бир-биринә зидд характери гаршылашдырмышдыр. Бакы—Тбилиси газ кәмәринин чәкилишиндә ишләјән Нурәнкиз зәифлијинә, анасынын тә'кидинә бахмајараг, евә гајытмагдан бојун гачырыр. Чүнки башгаларына хејир вердијини, лазым олдуғуну көрәндә сонсуз мә'нәви зовг алыр, дахили разылыг дујур. Шамхал да чавандыр. Анчаг Нурәнкиздән фәргли олараг, ајдын бир мәгсәди, бүтүн варлығы илә чәһд етдији арзусу јохдур. Ушаглыгдан дөјүлмәјә, тәһгирә адәткәрдә чаваны инандырмышлар ки, бачарыгсыздыр, әлиндән иш кәлмир. Пис адамлар чаван оғланын өз күчүнә, башгаларынын хејирхаһлығына инамыны мәһв етмишләр. Шамхал мәһәббәтлә Нур-нур чағырдығы гызын һәрәкәтләринә тәәччүбләнир. «Көрүрәм ки, һамыја көмәк едирсән, һамыја јанырсан. Белә кетсә сәндә чан галмаз. Пәрванә дә ағына-бозуна бахмајыб өзүнү ода вурур. Хејри нәдир?... Јандырма өзүнү, дәрдин алым». Кәндләрә вә шәһәрләрә севинч, раһатлыг апаран бу адамларын гүруруну, көнүллү фәдакарлығыны баша дүшә билмәјән Шамхал истәјир ки, Нурәнкиз анчаг онун үчүн јансын. Нурәнкиз ону севмир, анчаг кәнч оғлана ачыјыр, чалышыр ки, о да «һамы илә бирликдә» сөзүнүн мә'насыны баша дүшсүн. Сабир Әһмәдовун «Пәрвазладылар», «Пилләләр», Иса Һүсејновун «Дәгигәләр вә илләр», «Зәһәр»; Салам Гәдирзадәнин «Гар үстә гызыл күл»; Әфган Әскәровун «Гәлпә»; Әләвијјә Бабајеванын «Көлкә» кими һекајәләри мүәллифләрини дүшүндүрән мөвзунун актуаллығы вә әһәмијјәти, јазычы мөвгејинин мүасирлији илә диггәти чәлб едир.

Иса Һүсејновун «Дәгигәләр вә илләр» һекајәси јекнәсәглијә, өмрүн гијмәтли күнләринин мә'насыз кечирилмәсинә гаршы амансыз бир е'тираздыр. Мүәллиф гырх јашлы, артыг көкәлмәјә үз гојмуш Һејбәтин өмрүндән кечән илләри, онун мәһәббәтсиз, јекнәсәг һәјатыны, әтрафында баш верән дәјишикликләрә гәрибә мүһафизәкар мүнасибәтини мә'налы тәфәррүатла чанландырыр, онун пешиманчылыг һиссини габарыглашдырыр. Охучу «өз аләминдә даима вичданынын сәсинә гулаг асан вә буна көрә дә һеч кәсин гаршысында өзүнү хәчаләтли, көзү көлкәли һисс етмәјән бир адам» олан Һејбәтин пешиманчылығына һагг верир.

Лакин бу пешиманчылыг үмидсизлик доғурмур, охучуну өмрүн, һәјатын мә'насы һаггында дүшүндүрүр, јаратмаға чағырыр.

Һекајәдә чанлы инсан типинин реаллығы, габарыглығы хејли дәрәчәдә мүәллифин сүжет гурмаг бачарығындан асылыдыр. Сүжети типик характерин, типик шәраитин ачылмасына хидмәт едән бир васитәјә чевирмәк зәрурәти һекајәдә өзүнү хүсусилә ајдын көстәрир. Ән мәшһур әдибләрин дә е'тираф етдији кими, сүжет һафизәдә, сүзкәчдән олдуғу тәк, елә сүзүлмәлидир ки, анчаг ән зәрури вә типик оланы галсын. Јазычы бу мәгсәдә о һалда наил олур ки, диггәтини конкрет бир сурәт үзәриндә топламыш олсун, һәјата мүнасибәтини мүәјјән нөгтеји-нәзәрдән, анчаг әсаслы сурәтдә тәдгиг етсин. Сон илләрдә јазылмыш бир сыра һекајәләрин мүвәффәгијјәтиндә сүжетин ролу мүһүм олмушдур. Алтај Мәммәдовун «Анам гочалмышды», Чингиз Һүсејновун «Әријән һејкәл» кими һекајәләриндә сүжетин биткинлији дәрһал нәзәрә чарпыр.

Әһмәд Мирзәчәфәрли мәһсулдар, һәјата бағлы һекајәчиләрдән биридир. Онун «Дағлара карван кедир» һекајәси дә јахшы нијјәтлә јазылмышдыр. Лакин сүжет хәттинин шахәләнмәси, охучунун диггәтини әсас сурәтләрдән, Чафарзадә вә Күлүшдән тез-тез ајырыр. Чүнки мүәллиф бурада, тә'бир чаизсә, чохпроблемлилијә мејл едәрәк, кечикмиш мәһәббәтдән, дағлара јол чәкилмәсиндән, кәндин мәдәни јүксәлишиндән вә саирәдән данышмаг истәмиш, анчаг бунларын һеч бирини долғун вә чанлы сурәтләрин талеји васитәсилә ифадә едә билмәмишдир. Һекајәнин әсасында дуран материалын һәјатилији, јазычы мүшаһидәсинин дәгиглији шүбһә доғурмур. Амма жанрын ганунларынын лүзумсуз јерә позулмасы өз тә'сирини көстәриб, һекајәни сәнәткарлыг нөгтеји-нәзәриндән нөгсанлы етмишдир.

Мүасир Азәрбајчан һекајәсини «монументал бәдии формалар» сәвијјәсинә галдырмаг зәрурәти јазычыдан һәјатла әлагәни мөһкәмләндирмәји, сәнәткарлыға хүсуси диггәт вермәји тәләб едир.

Тәзә ше'рләр

М. РАҺИМ
халг шаири

ҺӘЛӘ ПАЈЫЗ БАҒДАДЫР

Солур күлләр, чичәкләр,
Јарпаг төкүр тәнәкләр.
Гәриб-гәриб јелләнир шахларда гушсуз јува,
Көчүб гонум-гоншулар, бом-боз олмушдур һава.

Пајыз сүпүркәчи тәк сүпүрүр хәзәлләри
Бағлары тәрк едибдир јурдумун көзәлләри.
Додағында һәзин аһ,
Өтүб кедир күләншаһ.
Гушлар кениш дүнјаны иглим-иглим кечирләр,
Гышламаға көчүрләр.
Ејван мәнә дар кәлир, өз јеримдән галхырам,
Бә'зән чошуб ат чапан далғалара бахырам.
Гара көзлү көзәлләр саһили тәрк едибдир,
Көчәри гушлар кими чохдан учуб кедибдир.

Нә саһилдә узанан, нә суларда чимән вар,
Нәғмәләрин әһдини кәсиб јенә сон баһар.
Риггәтлә сејр едирәм мејвә ағачларыны,
Әлимлә охшајырам сөјүдүн сачларыны
Јелләнәчәк о, јенә кәлән ил өз јериндә,
Гушлар нәғмә дејәчәк фәрәһлә үзәриндә.
Көрән онда бағлара кимләр гоншу кәләчәк?
Әбәди мәнзилиндә көрән ким динчәләчәк?
Һансы гоншу кәлинин гучағында бу јерә
Дил ачмамыш көрпәси кәләр биринчи кәрә?
Хәбәр верим нә сајаг
Баһар чох узагдадыр.
Чәкилибдир әл-ајаг,
Һәлә пајыз бағдадыр.

ӘТИРЛИ, МӘХМӘРИ ЧАЈ

Гатар кедир сүр'әтлә
Өтүр дүздән, мешәдән.
Кедир бу һәрәкәтлә
Апарыр мәни көзәл
Русија торпағына.
Гатар нәғмә охујур
Чөлләрин гулағына.
Нәғмә дејир кечәјә,
Тәкәрләрин дилилә
Кедир чај саһилилә.

Отурмушуг үч нәфәр
Һәмјерли сәрнишинләр,
Сорушсаныз, кәчијик,
Үчүмүз дә нефтчијик.
Хидмәтчи көз јетирир,
Мәхмәри чај кәтирир.
Дејир: «Ичин, әтирли
Азәрбајчан чајыдыр».
Фикрим кери гајыдыр,
Хәјалым јоллар кечир.

Кәлир доғма вәтәнә
Көзләримин өнүндән,
Јам-јашыл јоллар кечир.
Гызлар чај дәрир јенә—
Дәрир көј јарпаглары;
Бир тә'риф ешидәндә
Гызарыр јанаглары.

Ајрылырам хәјалдан,
Дојмаг олмур шималдан.
Һеј бахырам, сүзүрәм.
Сүд көлүндә үзүрәм.
Позуб сүкуту кедир,
Гатар салыр һај-һарај;
Бугланыр габағымда
Әтирли мәхмәри чај.
Бир ај галдыг Сибирдә,
Дөнүрүк инди кери.
Учуруг тәјјарәдә,
Сејр едирик көјләри.
Беретли гыз кәтириб
Јемәк верир, чај верир,
Јол боју сәрнишинә

О, нәзакәт көстәрир.
Көрүб навазишини,
Бир дә чај истәјирәм.
«Азәрбајчан» чајыдыр.
Бу јәгин ки, дејирәм.
Динмәјир, көзләриндән
Гыз күлүр, күлүр анчаг.
Пәнчәрәдән бајыра
Сүзүлүр гучаг-гучаг—
Бу дәм нурлу шәфәгләр.
О мәнәм, сәһәр-сәһәр
Үфүгләрә ахырам.
Нәһајәтсиз көјләрә,
Галхырам, һеј галхырам.
Билмәјирәм чатырыг,
Јохса мәнзил јарыдыр.
Көзләримдә јурдумун
Чај дәрән гызларыдыр.
Ајрылырам хәјалдан
Јохдур көјдә улдуз, ај.
Габағымда бугланыр
Әтирли, мәхмәри чај.

САРЫБАШ ГЫЗЫ

Ағач көлкәсиндә бир ахшам үстү
Сәдәфли саз чалды Сарыбаш гызы
Инчә халларынын һејраны олду,
Дағлар фикрә далды, Сарыбаш гызы.

Мән белә бир көзәл көрмәмишдим һеч,
Гара сачларыны һөрмәмишдим һеч,
Она өз көнлүмү вермәмишдим һеч,
Чаныма од салды Сарыбаш гызы.

Кәзиб доландыгча бурда һәр јери,
Нә гәдәр хош кечди өмрүн күнләри?!
Әфсус, мән Бакыја гајытдым кери.
Сарыбашда галды Сарыбаш гызы.

М. СЕЈИДЗАДӘ

Инчә рәнкләр

(ХАЛГ РӘССАМЫМЫЗ МАРАЛ РӘҺМАНЗАДӘЈӘ)

Сәнәт көјләринин еј дан улдузу!
Азәр өлкәсинин севимли гызы!
Көнүлләр чәзб едән әсәрләрилә
Севдирдин һәр јердә сән јурдумузу.

Будур сәнәткарын бәхтијарлығы,
Дәрин камалыјла дујуб варлығы,
Сәнәт зирвәсинә јүксәлә билсин
Көстәрсин аләмә фүсункарлығы.

Бахыб һәр лөвһәнә едирәм һејрәт...
Зәриф әлләриндә вар нечә гүдрәт!?
Јаратмагда елә маһирсән, Марал,
Сәни өз рәгиби санызыр тәбиәт.

РЕСПУБЛИКА ЈУБИЛЕЈ КОМИТӘСИНДӘ

Бу күнләрдә ингилабчы-демократ јазычы Ч. Мәммәдгулузадәнин анадан олмасынын 100 иллијини кечирән Республика Јубилеј комитәсинин нөвбәти ичласы олмушдур. Ичласда јазычынын вәтәни Нахчыванда вә республикамызын али мәктәбләриндә јубилеја һазырлыг ишләринин кедиши мүзакирә едилмишдир. Комитә үзвләри Азәрбајчан ССР Али вә Орта Ихтисас Тәһсили назири З. Һүсејнованын, Нахчыван МССР-ин Назирләр Совети сәдринин мүавини С. Бабајевин, мәдәнијјәт назири И. Мәммәдовун, С. М. Киров адына Азәрбајчан Дөвләт Университетинин ректору М. Әлијевин, Азәрбајчан Нефт вә Кимја Институтунун ректору И. Ибраһимовун, В. И. Ленин адына Азәрбајчан Педагожи Институтунун ректору Ш. Ағајевин, М. Ф. Ахундов адына Дилләр Институтунун проректору Н. Ағазадәнин мүвафиг саһәләрдә јубилеја һазырлыг ишләри һаггында мә'луматларыны динләмишләр.

Нахчыванда Ч. Мәммәдгулузадәнин анадан олмасынын 100 иллик јубилејинә һазырлыг ишләри кечән илин сонларындан башламышдыр. Бу ишә республикада јарадылмыш јубилеј комитәси хүсуси нәзарәт едир. Нахчыванда һәјата кечириләчәк мүһүм тәдбирләрдән бири Ч. Мәммәдгулузадә адына Әдәбијјат музејинин јарадылмасыдыр. Бунун үчүн шәһәрин мәркәзиндә бина ајрылмыш, експонатлар топланмагдадыр. Бу ишә дә Низами адына Азәрбајчан Әдәбијјаты музеји хүсуси көмәк көстәрир.

Нахчыван радио вә телевизијасы, театрлары бу әламәтдар јубилеја хүсуси програмла һазырлашмагдадыр.

Нахчыван республикасынын шәһәр, рајон вә кәндләриндә дә јубилејлә әлагәдар мүхтәлиф тәдбирләр көрүлмәкдәдир. Ордубад шәһәр китабханасында, Чулфа, Илич, Шаһбуз мәдәнијјәт евләриндә конфранслар кечирилмиш, мә'рузәләр охунмуш, рәнкарәнк фото-сәркиләр вә әдибин әсәрләриндән ибарәт сәркиләр дүзәлдилмишдир.

Нахчыван шәһәриндә әдибин һејкәли учалачаг, республиканын рајон вә кәндләриндә онун ады илә бағлы олан јерләрә хатирә лөвһәләри вурулачагдыр. Азәрбајчанын али мәктәбләринин јубилејлә әлагәдар көрдүкләри ишләр дә тәгдирәлајигдир. Бу илин апрел ајында университетдә Ч. Мәммәдгулузадәјә бөјүк елми сессија һәср олунмушдур. Октјабрын әввәлләриндә кечирилән конфрансда исә өлкәмизин Јереван, Ашгабад, Горки вә башга једди шәһәринин нүмајәндәләри иштирак етмишләр.

М. Ф. Ахундов адына Дилләр Институту Ч. Мәммәдгулузадәнин әсәрләриндән ибарәт инкилис, франсыз вә алман дилләриндә кичик китабча бурахачаг, динләјичиләр онун пјесләрини лент васитәси илә М. Әлијев, М. Марданов кими сәһнә хадимләринин ифасында динләјәчәкләр, әсәрләринин мүхтәлиф дилләрдә охунушунун мүсабигәсини кечирәчәкләр.

Азәрбајчан Нефт вә Кимја Институту исә тәнтәнәли кечәни М. Әзизбәјов адына Азәрбајчан Дөвләт Академик Драм Театрынын бинасында кечирмәји вә «Өлүләр» пјесинә күтләви бахмағы гәрара алмышлар.

Республикамызын башга али мәктәбләриндә вә техникумларында да бу кими марағлы тәдбирләр һәјата кечирилмәкдәдир.

Республика Јубилеј комитәсинин ичласында Азәрбајчан ССР Јазычылары Иттифагынын биринчи катиби М. Ибраһимов, Низами адына Азәрбајчан Әдәбијјат музејинин директору Һ. Араслы, Низами адына Әдәбијјат вә Дил Институтунун директор мүавини К. Талыбзадә, Республиканын халг артисти, Азәрбајчан Театр Чәмијјәтинин сәдри М. Марданов вә Јубилеј комитәсинин башга үзвләри чыхыш едәрәк бу тәдбирләрин нечә һәјата кечирилмәси, онун сүр'әтләндирилмәси һаггында данышмыш вә мүәјјән мәсләһәтләр вермишләр.

Әфлатун МӘММӘДОВ
Республика Јубилеј Комитәсинин катиби

ри үзәриндә, үмумән поезијамызын, ичтимаи фикримизин инкишаф ганунаујғунлуглары үзәриндә марағлы мүшаһидәләр апарыр вә үмумиләшмиш нәтичәләрә кәлир: «Әкәр биз әдәбијјатымыза, М. Ф. Ахундовла башлајан тәнгиди реалист әдәби чәрәјана диггәтлә нәзәр салсаг көрәрик ки, бу әдәбијјата демократик идејалар һәр шејдән әввәл керидә галмыш вәтәндашы севмәк вә ону јенидән тәрбијә етмәк мәгсәди илә тәнгид етмәк јолу илә кәлмишдир». Бу реализм «сөзүн кениш мә'насында халгы јенидән тәрбијә етмәк тәшәббүсү» иди, «заманын ән бөјүк ингилаби тәдбирләриндән бири» иди.

Сабир поезијасынын бејнәлмиләлчилик, маарифчилик вә ингилабилик кејфијјәтләри үзәриндә, онун зәмини вә мәнбәји үзәриндә јени вә марағлы мүшаһидәләр мәгаләдә диггәти чәлб едир. Мүәллиф көстәрир ки, Сабир бөјүк маарифчи иди, лакин онун маарифчилији дә ингилабчылығы үчүн бир васитә иди. Бу поезијада дин дә ингилаби һәрәката гаршы бир мане вә әнкәл олмаг мә'насында тәнгид едилирди. Бурада гадын һүгугсузлуғу мөвзусу да ичтимаи азадлыг һәрәкаты илә, ингилаби мөвзу илә билавасирә бағланыр. Шүбһәсиз, гадын өз һүгугу уғрунда мүбаризәдә һәмишә, ән'әнәви шәкилдә дүшүндүји кими, пассив дејилди. Сабир бу «пассивликдә» башга бир мәзмун вә мә'на көрүрдү. О, көрүрдү ки, бу мүбаризә «сөзүн мүасир мә'насында гадын һәрәкаты», «гадын азадлығы уғрунда мүтәшәккил мүбаризә һәрәкаты шәклини ала билмирди... Иш ајналы түфәнк, беш ачылан мүбаризәси мәгамына кәләндә азәри гызы аслана дөнүрдү; мәфкурә мүбаризәси, мә'нәви һүгуг мүбаризәси мәгамына кәләндә исә бојнуну чијнинә гојур, голларыны сусталыр, башыны ашағы тикир, дүшмәнлә нә дилдә данышачағыны билмирди».

Мәгаләдә Сабир сатирасынын никбинлији, ингилаби тәсдиг пафосу доғру мүшаһидә едилир; шаир мәнфи типләри данышдырыр, мәнфиләр исә заманын дәјишән, јенидән доғулан, ингилабилән мәнзәрәсини өзләри өз дилләри илә тәсвир едирдиләр! Бурада јени илә көһнә, кәндли илә бәј, Зилли-Султан илә ону иттиһам едән халг һәмишә бир јердә, бир вәһдәтдә көрүнүр.

Чанлы елми публисист тәһлил Н. Нәримановун јарадычылығына һәср олунан мәгалә үчүн дә сәчијјәвидир. Мүәллиф, Нәримановун бәдии, елми вә фәлсәфи әсәрләринә, марксизм-ленинизм тә'лиминә аид мәгаләләринә, мүһазирә вә нитгләринә, сијаси-публисист јазыларына истинад едәрәк ону Азәрбајчан әдәбијјаты тарихиндә реалист бир драматург, насир, тәнгидчи, педагог вә журналист кими охучуја тәгдим едир. Ону Шәргдә марксизм-ленинизм идејаларынын јорулмаз тәдгигатчысы, Азәрбајчанда ингилаби-демократик әдәбијјатын мәшһур сималарындан бири кими гијмәтләндирир. Мәгаләдә әдибин бәдии ирсинин фәрди хүсусијјәтләри, вәтәнпәрвәрлији вә һуманизминин маһијјәти, нәзәри фикирләриндәки тәкамүлүн тәдричән инкишаф едәрәк марксист-естетик принсипләрлә говушмасы изләнилир. О, Нәриманов реализминдәки халгилиги, вәтәндашлыг пафосундан бәһс едәрәк көстәрир ки, әдәбијјатын партијалылығы, идејалылығы Нәримановун естетик көрүшләринин әсасында дајаныр. Лакин о, ингилаби сәнәт нәзәријјәсинин мүһүм принсипләрини јерли әдәби шәраитлә, милли спесифика илә дә әлагәләндирә билир.

Әдибин јарадычылығынын әһәмијјәтини, мөвчуд ичтимаи һәјаты нечә, нә дәрәчәдә доғру көстәрмәси илә гијмәтләндирән тәнгидчи гејд едир ки, Нәриманов марксист тәнгидин әсас вәзифәләриндән бирини һәмишә партијанын, ингилабын вәзифәләрини әдәбијјатла, әдәби тәнгидлә әлагәләндирмәкдән ибарәт билмишдир. М. Чафар «Баһадыр вә Сона»ны садәчә бир мәһәббәт романы кими дејил, ибрәтли бир ичтимаи роман кими гијмәтләндирир вә тәнгид едир, онун мүвәффәгијјәтинин сиррини чох доғру олараг бурадакы типләрин демәк олар ки, һамысынын дәрин ичтимаи мәзмунла зәнкин олмасында көрүр.

М. Чәфәрин, классик вә мүасир әдәбијјатымызын мәшһур нүмајәндәләрини кениш охучу күтләсинә јајмагда, һабелә рус вә Гәрб әдәбијјатынын ән көркәмли сималарыны, онларын фикри-бәдии наилијјәтләрини тәблиғ етмәк саһәсиндә дә хидмәтләри чохдур. Онун Тагор, Һүго, Кете, Һејне, Уитмен кими әдәби шәхсијјәтләр барәдә мәгаләләри мәһз бу нөгтеји-нәзәрдән әһәмијјәтлидир.

Һиндистанын бөјүк һуманист јазычысы Тагора һәср олунан сәһифәләрдә әдибин ичтимаи-сијаси фәалијјәтиндән кениш данышылыр. Онун һинд халгынын азадлыг уғрунда мүбаризәсинә бүтүн варлығы илә бағлы олмасы, бүтүнлүкдә мәһкум Шәрг халгларынын талејини дәриндән дүшүнмәси, әсәрләриндә һәмишә үмумдүнја әһәмијјәти олан бәшәри проблемләр ирәли сүрмәси хүсуси гејд едилир. Тәнгидчи, охучунун диггәтини Тагорун белә бир афоризминә чәлб едир: һәгиги сәнәт әсәри о јердә јараныр ки, ше'р, сәнәт инсанларын һәјаты вә талеји илә бирләшмиш олсун. Тагор әдәбијјатын, сәнәтин мәзијјәтини онун јүксәк һәјатилик кејфијјәтләриндә, садәлијиндә вә ичтимаилијиндә, һинд халгынын мә'нәвијјатыны нә дәрәчәдә әкс етдирә билмәсиндә көрүрдү.

М. Чәфәр Һүго, Кете, Һејне, Уитмен кими дүнја әдәбијјатынын гүдрәтли сәнәткарларына гијмәт вердикдә дә һәр шејдән әввәл онларын јарадычылығындакы габагчыл мејилләри, јашадыглары тарихи-ичтимаи һәјат һадисәләринә нә дәрәчәдә чаваб вердикләрини, халгын әмәл вә арзуларыны нә дәрәчәдә әкс етдирдикләрини шәрһ едир.

Бу мәгаләләрә мәхсус үмуми бир гүсур кими исә ону көстәрмәк олар ки, бунларда да јазычыларын тәрчүмеји-һалы онларын бәдии јарадычылығы илә вәһдәт тәшкил едә билмир. Бә'зән јарадычылыг тәһлилләринин һесабына верилән, лакин бу тәһлилләрә һеч бир көмәк көстәрмәјән тәрчүмеји-һал фактлары артыг көрүнүр. Нәһајәт, бу мәгаләләрдә бәдии-естетик тәһлил һеч дә һәр јердә вә һәмишә бунлардакы публисист тәһлилин сәвијјәсиндә дурмур.

Бүтүнлүкдә «Мүтәфәккирин шәхсијјәти» фајдалы, марағлы бир китаб олуб, чохдан танıдығымыз вә севдијимиз бир сыра классикләр һаггында тәсәввүрүмүзү даһа да зәнкинләшдирир.

Г. ЈАШАР,
Ә. ХӘЛИЛОВ.

НӘ КӨЗӘЛДИР ГЫЗ ГАЛАСЫ! БУ СӨЗЛӘРИ ТӘКЧӘ БАКЫЛЫЛАР ДЕМИР. ШӘҺӘРИМИЗӘ ГОНАГ КӘЛӘН ЈУЗЛӘРЛӘ СӘЈЈАҺ БУ ӘЗӘМӘТЛИ МЕ'МАРЛЫГ АБИДӘСИНӘ БӨЈҮК ҺЕЈРАНЛЫГЛА ТАМАША ЕДИРЛӘР.